

KRAL III. CHARLES, MİLLETLER TOPLULUĞU ve AFRİKA

Ceren GÜRSELER*

ÖZET

Bu makalede Kral III. Charles'ın liderliğinde Milletler Topluluğu'nun Afrika için önem teşkil etmeyi sürdüreceği, Afrikalı üyelerinin örgütün uluslararası alanda etkili olmasında role sahip olacağı iddialarının analiz edilmesi amaçlanmıştır. Literatür taraması ve söylem analizinde bulunmuştur. Milletler Topluluğu'nun kurulduğu günden itibaren eleştirilen; varlığı, uluslararası siyasetteki rolü sorgulanan dolayısıyla dönüşebilen, koşullara göre kendini şekillendirebilen bir örgüt olduğu anlaşılmıştır. Birleşik Krallık'ın sömürgeci geçmişi, dekolonizasyon süreci ve örgüte Afrikalı devletlerin katılması Milletler Topluluğu siyasetinde Afrikalı üyelerinin tutumlarına ışık tutmaktadır. Afrika ile ilişkisi, örgütü değiştirip dönüşmüştür. Milletler Topluluğu'na yönelik eleştirileri ve sorgulanmaları cevaplamada kıta üyelerinin rolü bulunmaktadır. Kral III. Charles'ın liderliğinde örgüt yeni bir dönüşüm sürecine daha girmiştir. Charles, sömürge yönetimi ve kölelik geçmişinden üzüntüsünü dile getirmektedir. Sonuç olarak Kral III.Charles'ın liderliği altında Afrikalı üyeleri ve Afrika devletleriyle ilişkileri Milletler Topluluğu'nun etkin ve değişime açık bir uluslararası örgüt olmayaya devam edeceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Birleşik Krallık, Afrika, Milletler Topluluğu, Kral III. Charles, Güney Afrika Cumhuriyeti. F51, F53, F54, F55

KING CHARLES III, COMMONWEALTH and AFRICA

ABSTRACT

In this article, it is aimed to analyze claims that the Commonwealth under the leadership of the King Charles III will continue to have importance for Africa, and its African members will have role in the Commonwealth's effectiveness in the international arena. Literature review, discourse analysis were made. It is recognized that since its foundation, the Commonwealth has been criticized, its presence and

* Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, cerengurseler@nevsehir.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6308-5345

Makale Geçmişi/Article History

Başvuru Tarihi / Date of Application: 19 Kasım 2023

Düzeltilme Tarihi / Revision Date: 27 Aralık 2023

Kabul Tarihi / Acceptance Date : 27 Aralık 2023

Araştırma Makalesi/Research Article

role in international politics have been questioned henceforth the Commonwealth has been an organization that can transform and shape itself according to conditions. Colonial history of the United Kingdom, decolonization process and participation of African states to the organization shed the light on African members' attitude towards the Commonwealth politics. Its relationship with Africa, changed and transformed the organization. In answering criticisms and questionings toward the Commonwealth, members of the Continent have had role. Under King Charles III's leadership the Commonwealth has entered into a new process of transformation. Charles, expresses his sorrow for colonial governance and slavery history. In conclusion, under the leadership of the King Charles III, relations with the African members and the African states indicate that the Commonwealth will continue to be an international organization that has been effective and prone to change.

Key Words: *United Kingdom, Africa, the Commonwealth, King Charles III, The Republic of South Africa. F51, F53, F54, F55*

1. GİRİŞ

Birleşik Krallık Kraliçesi II. Elizabeth'in 2022'de vefat etmesi uluslararası alanda ses getirmiştir. Kraliçe'nin 70 yıla aşkın bir süre tahtta kalması, dünya çapındaki ünü ve uluslararası kamuoyu nezdindeki algısının yanında farklı faktörler de gözlerin Birleşik Krallık'a, Birleşik Krallık monarşisine ve Birleşik Krallık monarşisi ile bağlantılı Milletler Topluluğu'na çevrilmesine neden olmuştur.

Galler Prensi Charles'ın annesi Kraliçe II. Elizabeth'in vefatıyla Birleşik Krallık tahtına oturması ve anayasal monarşinin devlet başkanı olmasıyla yapılan destek ve kutlama açıklamalarının yanı sıra gerek Britanya kamuoyundan gerekse uluslararası kamuoyundan Kral III. Charles'a, hanedanlığa ve Birleşik Krallık'a yönelik çeşitli eleştiriler gelmiş ve sorgulamalar yapılmıştır. Birleşik Krallık'ın dağılmasından Kral'ın iç ve dış siyasete karışmasına kadar farklı ve önemli başlıklarda Birleşik Krallık monarşisi ve Birleşik Krallık'ın siyasi istikrarı eleştirilmiş, sorgulanmıştır. Windsor Ailesi'nin Birleşik Krallık ile olan ilişkisinin incelenmesinin yanında Birleşik Krallık Monarşisi ile bağı sebebiyle Milletler Topluluğu da sorgulanan ve eleştirilen aktörler arasında yerini almıştır.

Milletler Topluluğu'nun geçmişi, tarihi eleştirilerle ve sorgulanmalarla doludur. Dolayısıyla Kraliçe II. Elizabeth'in vefatından sonra gündeme gelen eleştiri, sorgulamalar ve sorular bir ilki teşkil etmemektedir. Kuruluşundan bugüne faaliyetleri, rolleri, misyonu sebebiyle eleştirilerek etkinliği ve geçerliliği sorgulanmıştır. Prens Charles'ın tahta oturmasıyla söz konusu eleştiriler ve sorular artmıştır. Kraliçe ve Kral arasında karşılaştırma yapılarak II. Elizabeth'in daha etkin olduğu iddiası dile getirilerek III. Charles'ın liderliğinde sayılan başlıklarda sorun yaşanacağı öne sürülmektedir. Tahta kaldığı dönemde Milletler Topluluğu'nun tüm üyelerini ziyaret eden (Penler, 30 Haziran 2022). Kraliçe,

örgütün kurucusu ve faaliyet göstermesini sağlayan başlıca güç olarak gösterilmiştir (Africa and Commonwealth, AEFJN, 03 Kasım 2022). Milletler Topluluğu üyeliğinin gönüllülük esasına dayanmasının hareketle üyeliklerin kaybedileceği iddiası dile getirilerek Kraliçe II. Elizabeth'in vefatından sonra Kraliyet Ailesi'nin dolayısıyla Birleşik Krallık'ın yumuşak gücünü kaybedeceğinden endişe edilmiştir. Kraliçe'nin Milletler Topluluğu'nu bir arada tutan başat faktör olduğu dolayısıyla Kraliçe'nin yokluğunda örgütün dağılabileceği iddiaları öne sürülmüştür. Örgüt üyelerinden bazılarının cumhuriyete geçmek istediğine, monarşi ile bağlarının olmasını istemediğine dair iddialardan hareketle gerek Milletler Topluluğu'nun gerekse Birleşik Krallık'ın geleceği sorgulanabilmiştir.

Yukarıda belirtilen iddiaların ve yorumların tam tersini yapmak da mümkündür. Milletler Topluluğu, kendisine yapılan eleştirilere ve geçerliliğinin sorgulanmasına cevaben tarihinin farklı dönemlerinde değişmiş ve dönüşmüştür. Koşullara göre şekillenmiştir. Örneğin yaşanan gelişmeler bağlamında örgütün isminde değişikliğe gidilmiştir. *British Commonwealth of Nations*'dan (İngiliz Milletler Topluluğu) *Commonwealth* (Milletler Topluluğu) olarak ismi değişmiştir. Bunun yanında "eski Milletler Topluluğu", "yeni Milletler Topluluğu" şeklinde de nitelendirilebilmiştir. Üye sayısı artmıştır. Üye diziliminde çeşitliliğe gidilmiş ve çok ırklı, çok kültürlü bir yapılanmaya dönüşmüştür.

Örgüte yeni katılımlar devam etmekte olup en çok katılım Afrika kıtasından gelmektedir. 2022'de Gabon ve Togo, Milletler Topluluğu'na katılmıştır. Yeni üyelerin Birleşik Krallık ile ilişkisi ve Afrika ülkeleri olması Milletler Topluluğu'na yönelik eleştirilere ve sorgulamalara cevap niteliğindedir. Frankofon yani Birleşik Krallık ile tarihi, kurumsal, kültürel bağı olmayan ülkeler de örgüte katılmayı tercih etmektedir. Birleşik Krallık'ın sömürgeci geçmişine, kölelik ticaretindeki rolüne rağmen Londra ile eşdeğer tutulan bir örgüte katılım gerçekleşmektedir. Dolayısıyla örgütü etkin, yararlı, geçerli ve uluslararası gündemle alakalı bir aktör olarak gören kesim mevcuttur.

Kral III. Charles'ın Birleşik Krallık tahtına oturarak Milletler Topluluğu'nun lideri olması da örgütün sorgulanmasına ve eleştirilmesine karşı cevap niteliğindedir. III. Charles, II. Elizabeth'in aksine Birleşik Krallık sömürgeciliğinin Afrika'nın makus bir tarihe sahip olmasına sebebiyet verdiğini belirtmiş ve yine Birleşik Krallık'ın köle ticaretindeki rolünden dolayı üzüntü duyduğunu açıklamıştır. Ayrıca Yeni Zelanda ve Avustralya'nın yanında Afrika'dan da bazı ülkelerin cumhuriyet olmalarına yönelik taleplerinin farkında olan Kral söz konusu kararın ülkelere ait olduğunu vurgulamıştır. Dolayısıyla Kral'ın bu açıklamaları, örgütün yeni bir değişim/dönülüm dalgasına girebileceğini işaret etmektedir.

Kıtadan Milletler Topluluğu'na yeni katılımlar, Kral III. Charles'ın açıklamaları örgütün Afrika ile ilişkisinin önemli olduğunu göstermektedir. Yukarıda da ifade edildiği üzere Milletler Topluluğu,

kuruluşundan bu yana dönüşüm, değişim geçirmiş ve geçirmektedir. Afrika'nın da değişim ve dönüşüm dalgalarının bir kısmında rolünün olması da Milletler Topluluğu-Afrika ülkeleri ilişkisini önemli kılmaktadır. Özür ve tazminat talepleri gündemde olacaktır.

Kral III. Charles ve Afrikalı üyelerin çeşitli gündem maddelerinde işbirliği içinde bulunacaklarının işaretleri gelmektedir. İklim krizi bu bağlamda öne çıkmaktadır. Kral'ın gündeminde ve örgütün öncelikleri arasında iklim krizi ile mücadele ve iklim krizine adaptasyon yer almaktadır.

2. Milletler Topluluğu Nedir?

Milletler Topluluğu'nun kökeni 1887'ye kadar gitmektedir (Millar, 14 Eylül 2022). Britanya'nın eski topraklarını biraraya getirmek amacıyla kurulmuştur. Örgüt, dünyanın tek uluslararası monarşisidir (Srinivasan, 2005: 108). Milletler Topluluğu'nun doğrudan monarşik yapı, Windsor Hanedanlığı ile bağı bulunmaktadır. Ayrıca Birleşik Krallık'ın örgüt içindeki konumundan ve rolünden hareketle Londra'nın dış politikasında öne çıkardığı bir araç olmuştur. Diğer yandan Birleşik Krallık'ın dünya siyasetinde giderek etkisini kaybetmesinden sonra Milletler Topluluğu'nun "ayakta kalması" ve Londra'dan ayrı bir kimliğe sahip olması örgüt için başarı olarak değerlendirilebilir.

Milletler Topluluğu; Afrika, Asya, Avrupa ve Amerika'dan üyeleri bulunan dolayısıyla uluslararası kapsayıcılığı olan bir uluslararası örgüttür. Dünya nüfusunun üçte birini temsil etmektedir. Yaklaşık 2.5 milyar kişiyi kapsamakta olup çoğunlukla Britanya'nın eski kolonilerinden oluşmaktadır. Eylül 2022 itibariyle 56 üyeye sahiptir. Benzersiz bir örgüt olarak nitelendirilebilmektedir (Faseke, 2021: 22).

Milletler Topluluğu'nun üyeleri başlangıçta Birleşik Krallık unsurlarından (*dominion*) oluşmakta idi. Kuruluşundan bugüne farklı coğrafyalardan örgüte katılım sağlanmış ve üye sayısı artmıştır. Mevcut dönemde de farklı kimliğe, özelliklere sahip ülkelere üyeliğe kabul edilenler olup Cezayir ve Güney Sudan örneklerinde görüldüğü üzere örgüte üye başvurularında bulunmaya devam edilmektedir. Özellikle Frankofon ülkelerin Milletler Topluluğu'na katılmayı tercih etmeleri ilgi çekici, merak uyandırıcı örnekler olup örgütün uluslararası alanda etkinliğini ve geçerliliğini göstermektedir.

Milletler Topluluğu yetkilileri örgüte katılım konusunda çeşitli devletlerin istekli olduğunun altını çizirken neden olarak "örgütün sunduğu entegrasyon" fırsatını vurgulamaktadır (Commonwealth Diplomacy in Africa, 2014: 6). Üye ülkelerin sistemlerinin paralellik gösterebildiği, ortak dilin ve hukuki düzenlemelerin bu durumu daha da pekiştirdiği kaydedilmektedir (Commonwealth Diplomacy in Africa, 2014: 6). Dolayısıyla örgüt, birtakım devletler için ilgi çekiciliğini korumaktadır.

Milletler Topluluğu sembolik bir uluslararası örgütten daha fazlasıdır. Eğitim, çevrenin korunması, iklim krizi, spor ve kültür alanlarında yapılan işbirliği bu bağlamda örnek olarak verilebilir.

Diğer yandan üyelerinin arasından az gelişmiş ülkeler bulunmasından hareketle ekonomik yardım konusu önemlidir fakat örgütün ekonomik yardım sağlamada ne kadar etkin olduğu tartışmalıdır. Yine de Milletler Topluluğu, üyelerine çeşitli avantajlar sağlamaya çalışmaktadır. Üyeler arası ticaret ve dolayısıyla ticari ilişkiler desteklenmektedir. Bunun yanında Topluluk üyeliğinin belli oranda prestij sağladığı yapılan yorumlar arasındadır (Africa and Commonwealth, AEFJN, 03 Kasım 2022).

Milletler Topluluğu üyeliğinin gönüllülük esasına dayanmasından ötürü üyelerinin birbirlerine karşı herhangi bir yükümlülüğü bulunmamaktadır. Milletler Topluluğu Tüzüğü'ne (*Charter*) uyulması yeterlidir. Tüzük'te evrensel norm ve diğerlerin altı çizilmektedir. Tüzük'te ana prensipler olarak demokrasi, insan hakları, ayrımcılık yapmama, ifade özgürlüğü ve kuvvetler ayrılığı sıralanmaktadır. Ayrıca örgütün uluslararası yönetim, dünya federasyonu ve transnasyonal anayasacılık üzerine kurulduğu belirtilmektedir (Dublow, 2017: 286). 1949'dan itibaren örgütün varlığı temel değerlerin ve ilkelerin korunmasına dayanmıştır (Faseke, 2021: 25).

Milletler Topluluğu; konjoktüre, kendi üyelerinin iç işlerindeki değişikliğe ve yeni üyeliklere bağlı olarak birden fazla kez dönüşüm geçirmiştir. Her dönüşüm dalgasında örgütün varlığı, etkinliği ve yetkinliği sorgulanmıştır. Fakat her sorgulanma evresinde örgüt ve üyeleri yeni koşullara uyum sağlayabilmiş ve şekillenmiştir. "Eski Milletler Topluluğu, Yeni Milletler Topluluğu" gibi nitelendirmelerin yapılmasıyla örgütün geçirdiği dönüşümler ifade edilebilir. "Old Commonwealth"ten "Commonwealth"e dönüşmüş, bir zamanlar da "British Commonwealth" olarak adlandırılmıştır. *British Commonwealth* olan adı 1948'de "Commonwealth of Nations" olarak değiştirilmiştir. "British Commonwealth of Nations" ilk defa 1921'de "The Commonwealth" ise 1948'de kullanılmıştır.

Örgütün geçirdiği değişim ve dönüşüm dalgalarına dair ilk örnek 1920'li yıllardan verilebilir. 1926'ta Avustralya, Güney Afrika ve Yeni Zelanda olarak sayılabilecek *dominion* toprakları Birleşik Krallık ile eşit statüye getirilmiş ve söz konusu birimlere kendi yasalarını çıkarma hakkı tanınmıştır (Africa and Commonwealth, AEFJN, 03 Kasım 2022). Yeni bir yapılanmaya gidilmiş ve örgütün temeli demokratik prensiplere dayandırılmıştır (Millar, 14 Eylül 2022).

İkinci Dünya Savaşı sonrası konjoktürün de etkisiyle Milletler Topluluğu yeni bir dönem içine girmiştir. Bu dönemde de örgüte değişim ve dönüşüm hakim olmuştur; yeni katılımlarla örgütün üye sayısı artmıştır. Bağımsızlığını kazanan Hindistan, Pakistan ve Sri Lanka Milletler Topluluğu'na üye olmuştur. Başlangıçta Londra, bu sayılan yeni cumhuriyetlerin örgüte katılmasında isteksiz bir tavır sergilemiştir (Taylor, 2000: 55). Cumhuriyet olmalarının yanında örgüt içindeki çok kültürlülük ve çok ırklılık tartışmaları Londra'nın mesafeli tutumunu belirleyen faktörler arasında yer almıştır. Fakat sonrasında Birleşik Krallık söz konusu ülkelerin katılımlarına olumlu yaklaşmış ve neticesinde örgüt,

yeni bir işlev kazanmıştır. Milletler Topluluğu üyeleri özellikle Hindistan ve Pakistan'ın katılımlarını Doğu-Batı, "beyaz dünya ve beyaz olmayan dünya" arasında örgütün bir köprüye dönüşmesi şeklinde yorumlamıştır (Henshaw, 1994: 1). 20.yy'ın ilk yarısında savaşların getirdiği gerginlik ve sonrasında barış ortamının oluşmasıyla ilgilenmiştir. 1945'ten sonra diğer ifadeyle Soğuk Savaş zamanında sömürgeciliğin tasfiyesi, çok ırkılık ve bağlantısız hareketinin getirdiği yenilikler örgütün gündemini teşkil etmiştir (Dublow, 2017: 286).

Yukarıdaki gelişmelerin de etkisiyle 1949'da cumhuriyetlerin de Milletler Topluluğu'na üye olabileceği belirtilmiştir (Holmes, 1962: 293). Holmes'a göre böylelikle Milletler Topluluğu vatandaşları için saygı sembolü özelliği kazanmıştır (Holmes, 1962: 293). Ayrıca 1949 tarihli Londra Deklarasyonu'nda üyelik için Kral ya da Kraliçe'ye bağlılık bir koşul olmaktan çıkarılmıştır. Dolayısıyla bu tür değişikliklerle Kral ya da Kraliçe sembolik bir statüye sahip olmuştur (Dublow, 2017: 292). Taylor, üye olabilmek için Kral ya da Kraliçe'ye bağlılıktan vazgeçilmesini yeni örgütün doğuşu olarak yorumlamaktadır (Taylor, 2000: 56).

1953'te Kraliçe II. Elizabeth'in tahta geçmesi Milletler Topluluğu için yeni bir değişim, dönüşüm dalgasının başlangıcını teşkil etmiştir. Kraliçe'nin örgütün lideri olması ilginin yeniden Milletler Topluluğu'na kaymasına neden olmuştur (Srinivasan, 2005: 108). Fakat bu tablo örgütün birtakım zorluklarla boğuşmadığı anlamına gelmemektedir. Örneğin bazı dönemlerde lidersizlik, açık bir role ve göreve sahip olamaması iddiaları, örgüt içinde bölünmeler ve örgütün işleyişine ilişkin şikayetlerin olması (Srinivasan, 2005: 149) Milletler Topluluğu'nun karşılaştığı sorunlar arasında yer almaktadır.

1960'lara gelindiğinde Milletler Topluluğu, birçok sebepten ötürü yeniden dönüşüm süreci ile karşı karşıya kalmıştır. 1960'lı yıllardan itibaren dekolonizasyon döneminin başlaması, Bağlısızlar Hareketi'nin güç kazanması örneklerinin gösterdiği üzere konjonktürün etkisiyle post-emperyal ve bağlantısız bir kuruma dönüşmeye çalışmıştır (Dublow, 2017: 285). Güney Afrika'daki *Apartheid* ve ırk sorunsalının yanında Bağlısızlar Hareketi ile iyi ilişkiler geliştirmek ve dekolonizasyon sürecini en az hasarla atlatmak kurumun gündeminin başlıca maddeleri olmuştur.

Soğuk Savaş'ın bitmesi ve özellikle Birleşik Krallık'ta Başbakan Margaret Thatcher'ın iktidardan düşmesi Milletler Topluluğu'nun kendine yeni ve anlamlı rol bulmasına dair tartışmaları beraberinde getirmiştir (Srinivasan, 2005: 63). Bu bağlamda örgütün Soğuk Savaş döneminde komünizme ve Sovyetler Birliği'ne karşı bir tampon işlevine sahip olduğunu belirtmek önemlidir. Bu tartışma dönemlerinde ve değişen konjonktürde bile Milletler Topluluğu, karşılıklı olarak güvenliğin sağlanması ve ABD'nin söz konusu yıllarda artan etkisini dengelemek amacıyla ilgi ve dikkat çeken bir uluslararası

örgüt olmaya devam etmiştir (Dublow, 2017: 292). Dolayısıyla Soğuk Savaş'ın bitmesi ile örgütün işlevinin kalıp kalmadığı sorusu yeniden sorulmuştur. Milletler Topluluğu bu tip eleştirmelere ve sorgulamalara karşı çeşitli yeniliklere gitmiştir. 1991 tarihli Harare Deklarasyonu, Soğuk Savaş sonrasında insan hakları ve birçok başlığın uluslararası gündemde yer almasına ilişkin örgütün attığı adımlara örnek olarak verilebilir. Bu belgede Milletler Topluluğu, hukukun üstünlüğüne ve bağımsız yargıya önem veren bir örgüt olarak nitelendirilmiştir. Böylelikle Milletler Topluluğu, iyi yönetişimin benimseyerek ve insan haklarını (Srinivasan, 2005: 144) merkezine alan bir anlayış geliştirmeye çalışarak yeni rol ve görev tanımlandırmasına gitmek istemiştir.

Mevcut dönemde de Frankofon üyelerin varlığı örgütün halen dönüşüm içinde olduğunu göstermektedir. Örgütün kimliğinde, kültürel yapılanmasında yeniliğe gitmektedir. Ayrıca Frankofon devletlerin Milletler Topluluğu'na üye olmayı tercih etmesi hem Afrika'nın örgüt nezdinde etkili bir aktör olduğunu hem de Milletler Topluluğu'nun etkin ve güncelliğini koruyan bir örgüt olmayı sürdürdüğünü göstermektedir. Söz konusu üyeliklerle örgütün çok ırklı bir yapısı pekişmiştir. Togo, 2022'de katılımıyla Milletler Topluluğu'nun 56. üyesi olmuştur.

Kraliçe II. Elizabeth'in örgütün üzerindeki etkisi düşünülürse Kral III. Charles yönetimi altında Milletler Topluluğu'nun yeni bir döneme girdiği ifade edilebilir. Kral III. Charles, Milletler Topluluğu'na uzak bir isim değildir; Kraliçe II. Elizabeth tahtta iken Charles, örgütte etkin bir pozisyona gelmiş ve Kraliçe'nin sonrasında örgütün lideri olacağı bizzat Milletler Topluluğu tarafından kabul edilmiştir.

Milletler Topluluğu, dönem dönem gerek bazı akademik çevrelerde ve siyasi alanlarda sorgulanmakta herhangi bir yararlı rolü olmadığı gerekçesiyle eleştirilmektedir (McKinnon, 2004: 403). Örgüt ise söz konusu eleştirilere şöyle cevap vermektedir: Milletler Topluluğu'na göre eşi olmayan bir örgüttür, uluslararası forum niteliğindedir. Üyeleri seslerini duyurabilmekte ve uluslararası ilişkilerdeki ağırlığını artırabilmektedir (McKinnon, 2004: 403). Üyeleri ortak kimliğe, ortak amaca ve ortak değerlere sahip olarak ifade edilmektedir. Değişim sürecine giren Milletler Topluluğu'na yönelik eleştiriler ve sorgulamalar taht değişikliği ile artmıştır. Fakat yukarıda da anlatıldığı üzere Kral III. Charles Topluluğa uzak bir isim değildir. Bunun yanında uluslararası siyasette iklim değişikliği, Afrika ile olan ilişkiler gibi konuların gerek uluslararası toplum gerekse de Milletler Topluluğu için öneminin farkındadır.

Daha sonra gelen dönüşüm/evrim dalgalarında Milletler Topluluğu kimi yorumlara rağmen dağılmamış fakat uyumu bozulduğu (Srinivasan, 2005: 54) öne sürülmüştür. 1999'ların sonunda da dönüşüm krizi yaşandığı söylenebilir. Üyelerin farklılığı, çeşitliliği ile artan üye sayısından hareketle güney-kuzey görüşlerinin paylaşıldığı bir yer olarak da tanımlanabilmiştir (Srinivasan, 2005: 148).

Farklı durumlara adapte olabilen Örgüt, üyelerinin çeşitlenmesi karşısında birliktelik ve ortak zemin yaratabilmek adına etik değerlerin altını çizmiştir. Örneğin 1950’li yıllarda kalkınma aracı ve dünyanın farklı bölgeleri arasında bir arabulucu rolünü üstlenirken (Dublow, 2017: 295) Batı ve Doğu blokları arasında Soğuk Savaş ortamında üçüncü taraf olabileceği ifade edilebilmiştir.

2.1 Afrika üyeleri ve Milletler Topluluğu arasındaki ilişkileri

Afrika’dan üyeler Milletler Topluluğu’nun yaklaşık yüzde 30’unu teşkil etmektedir (Faseke, 2021: 22). Bölgesel yapılanma olarak Topluluk’a en fazla üye Afrika’dan gelmektedir. Kıtadan 21 üye bulunmaktadır. Dolayısıyla yaklaşık 516 milyon nüfus, Milletler Topluluğu bünyesi altında yer almaktadır.

Örgütte çeşitli gruplaşmaların olduğuna dikkat çeken Srinivasan, Afrika’nın en büyük gruplaşmayı teşkil ettiğinin altını çizmektedir. Siyasi, ekonomik ve toplumsal alanlarda da Milletler Topluluğu’nun değerlerine ve programlarına en büyük meydan okumanın Afrika’dan geleceğini öne sürmektedir. Srinivasan’a göre Afrika’nın problemleri Milletler Topluluğu’nda merkezi bir yer teşkil etmektedir.(Srinivasan, 2005: 63).

Mozambik 1995’te katılmıştır. Cezayir, Güney Sudan üyelik başvurusunda bulunan ülkeler arasında yer almaktadır. 21 üyeden 19’u cumhuriyet geri kalan iki üye olan Lesotho ve Swaziland ise monarşidir. Örgütten ayrılan üyeler de olmuştur; 2003’te Zimbabwe Topluluk’tan ayrılmıştır. Yine de Afrikalı devletlerin Milletler Topluluğu’nun en aktif ve en adanmış üyeleri olduğu bizzat örgüt tarafından ifade edilmektedir (Mckinnon, 2004: 404). Gana, Topluluğa üye olan ilk Afrika devleti olmuştur.

Afrika üyelerinin örgütteki öneminin yanı sıra farklı unsurlar da Milletler Topluluğu-Afrika ilişkisi önemli kılmaktadır. Milletler Topluluğu üyelerinden Avustralya ve Yeni Zelanda gibi gelişmiş ülkelerden dahi örgüte eleştirinin gelmesi gözleri Birleşik Krallık ile makus bir tarihi olan Afrika’dan üyelere çevirmiştir. Birleşik Krallık’ın köle ticaretindeki rolü, eski bir sömürge imparatorluğu olması ve sömürge tarihi, sömürge tarihinin beraberinde getirdiği sorunlar ve ikili ilişkilerin özellikle bazı kesimlerce “yeni sömürgecilik” olarak nitelendirilebiliyor olmasından hareketle Afrika ülkelerinin Birleşik Krallık ve Milletler Topluluğu ile ilişkileri örgütün diğer üyelerine kıyasla farklılık teşkil etmektedir ve egemenlik gibi hassas noktaları içermektedir. Sayılan başlıklar dönem dönem gündemde yer alarak beraberinde tartışmaları getirmektedir. Köle ticareti, sömürgecilik tarihi yüzünden Birleşik Krallık’tan tazminat ve özür talepleri geçmişte olduğu gibi bugün de kimi kesimlerce dile

getirilebilmektedir. Dolayısıyla Afrika'daki bazı ülkeler ve toplumlar nezdinde de Milletler Topluluğu'nun geleceğine dair yorumlar yapılmakta ve gündemde yer teşkil etmektedir.

Yukarıda sayılan sebeplerden ötürü Kral III. Charles'ın "liderliğine" ve Topluluğun geleceğine yönelik Afrikalı üyelerin tepkileri önem arz etmektedir. Afrikalı üyelerden gelen tepkiler iki farklı boyutta seyretmektedir. Devlet nezdinde diğer bir ifadeyle liderler katında Kraliçe II. Elizabeth'in vefatından ve Kral III. Charles'ın tahta geçmesinden sonra gerek Birleşik Krallık'a gerekse Milletler Topluluğu'na yönelik eleştirilere uluslararası medyada rastlanmamıştır. Örneğin Kenya ve Nijerya cumhurbaşkanları Kraliçe II. Elizabeth'i ikon olarak değerlendirerek vefatından dolayı başsağlığı dileklerini sunmuşlardır (Kana, Africa News, 16 Eylül 2022). Kenya Devlet Başkanı William Ruto, Kraliçe II. Elizabeth'in Milletler Topluluğu'nun gelişmesini ve evrilmesini sağladığını ifade ederken örgütün çok boyutlu bir yapılanmaya dönüştüğünü ve sosyo-ekonomik alandaki ilerlemesinin inkar edilemeyecek boyutta olduğunu kaydetmiştir (Africa and Commonwealth, AEFJN, 03 Kasım 2022). Cenazeye katılınması ve yapılan açıklamalar devlet katında Milletler Topluluğu'nun benimsendiğini göstermektedir. Öte yandan Afrikalı üyelerin kamuoyunun bazı kesimlerinden monarşiye, Birleşik Krallık'a ve Milletler Topluluğu'na eleştiri gelmiş ve gelmeye devam etmektedir. Örneğin Gana'da kölelik ve sömürgecilikte Birleşik Krallık'ın rolünden dolayı tazminat talebi gündeme getirilebilmektedir. Kenya'da bazı kesimler monarşinin sömürge dönemindeki acılardan sorumlu olduğunu hatırlatmıştır.

Afrika ülkelerinin tarih boyunca örgüte yönelik yaklaşımı birbirinden farklılık teşkil etmektedir. Örneğin bağımsızlığın kazanılmasından sonra İngiliz eski sömürgelerinin tümü Milletler Topluluğu'na üye olmak istememiştir. Sudan ve Mısır bu bağlamda örnek olarak verilebilir. Diğer yandan Afrikalı Anglofon ülkelerin çoğunluğu bağımsızlıktan sonra cumhuriyet olmalarına rağmen Milletler Topluluğu içinde kalmayı tercih etmiştir. Bunun nedenleri arasında örgütün ekonomik getirileri bulunmaktadır (Faseke, 2021: 23).

Ruanda ve Mozambik gibi üyelerin sonradan katılımı sadece kıtanın değil örgütün de uluslararası siyasette aktif olduğunu ve karşılıklı yapıcı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Frankofon ülkelerin Milletler Topluluğu ile ilişkileri ilginç bir konuyu teşkil etmektedir. Örneğin Ruanda'nın üyelik döneminde Kigali ve Paris'in gergin ilişkilere sahip olduğu vurgulanmalıdır. Birleşik Krallık ile önceden yasal/idari bağı olmayan ve farklı kültürden gelen Ruanda, 2009'da Milletler Topluluğu'na üye olmayı tercih etmiştir. Ruanda gibi Fransız sisteminin gerek toplumsal gerek idari hayatta etkisinin oldukça hissedildiği ve eskiden Fransız sömürgesi altında olan bir ülkenin Birleşik Krallık'ın lideri olduğu bir

örgüte üye olması Milletler Topluluğu'nun Afrika'daki algısının eleştirisi ve sorgulama yapanlardan farklı olduğunu göstermektedir.

Milletler Topluluğu'na Afrika'dan yeni katılımlar sürmektedir. Haziran 2022'de Frankofon Gabon ve Togo, Topluluğa katılmıştır. Togo'ya göre bu üyelik Milletler Topluluğu kapsamındaki yaklaşık 2.5 milyar tüketiciye ulaşmak anlamına gelmektedir (France24, 25 Haziran 2022). İngilizce konuşan dünyaya daha yakın olmak; siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Gabon ise Topluluk'a üye olmak ile tarih yazdığını ifade etmiştir (France24, 25 Haziran 2022). Ekonomik, diplomatik ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi Gabon'un üyelikle hedeflediği unsurlar arasındadır. Yeni üyeliklerin geldiği dönemde Birleşik Krallık'ın Başbakanı olan Boris Johnson, Milletler Topluluğu'na bu yeni üyeliklerin örgütün güncel ve verimli olarak algılandığını gösterdiğini ifade etmiştir (France24, 25 Haziran 2022).

2014'de Milletler Topluluğu Sekreteryası'nda Genel Sekreter Yardımcısı olarak görevli olan Mmasekgoa Masire-Mwamba'ya göre birçok Afrikalı devlet Topluluğa üye olmaya çalışmaktadır. Bunun nedeni örgütün bölgesel işbirliğini artırması ve deneyimlerin paylaşılmasını kolaylaştırmasıdır (Commonwealth Diplomacy in Africa: 2). Milletler Topluluğu'nun her kademesinde çeşitliği, farklılığı barındırdığının altını çizmektedir. Ayrıca Afrika'dan örgüte katılımın Milletler Topluluğu'nun uluslararası siyaset nezdinde geçerliliği olan bir kurum olduğuna işaret ettiğini kaydetmektedir (Commonwealth Diplomacy in Africa: 3). Katılımın nedenleri arasında söz konusu ülkelerin Topluluk üyeleri ile daha yakın ilişki içine girme isteği bulunduğu belirtilmelidir.

Afrikalı üyelerinin ve Milletler Topluluğu'na katılmayı tercih etmeleri örgütün farklı dönemlerindeki değişim ve dönüşüm dalgalarının tetikleyicisi olmuştur. Örneğin Afrika'nın Milletler Topluluğu içinde en büyük bölgesel yapılanmayı teşkil etmesinden hareketle kıtadan üyeler örgütün Britanyalı kimliğinin bırakılmasına ve dönüşmesine (*de-Briticizing*) (Holmes, 1962: 292) neden olmuştur. Bu dönüşüm koşullara göre uyum sağladığının ve "teorisini" şartlara göre şekillendirdiğinin (Holmes, 1962: 291) göstergesidir. Bunun yanında sömürgeciliğin tasfiyesiyle Afrika'dan katılımın sağlanması, Güney Afrika'nın uygulanan yaptırımlar nedeniyle örgütten ayrılması, *apartheid* yönetiminin sona ermesiyle yeninde örgüte üye olması söz konusu değişim ve dönüşüm dalgalarına örnektir. Bunun yanında

Sömürgeciliğin tasfiyesinden hareketle 1960'lı yıllarda Afrika ülkeleri Topluluk içindeki etkilerini giderek artırmıştır (Faseke, 2021: 23). Milletler Topluluğu da sömürgeciliğin tasfiyesinin başlamasıyla örgütün kaderini Afrika'nın belirleyeceğinin farkında olmuştur (Srinivasan, 2005: 44).

Afrika ülkelerinin dekolonizasyon sonrasında Milletler Topluluğu'na üye olması ve süreç içinde beyaz/siyah ayrımının yaşanması Afrika'nın örgüte yeni bir boyut eklemesi olarak yorumlanmıştır (Srinivasan, 2005: 47). Özellikle 1961 itibariyle Milletler Topluluğu zirvelerinde Avrupalı olmayan üyeler çoğunluğu sağlamıştır (Srinivasan, 2005: 58).

Milletler Topluluğu, Afrika'nın dekolonizasyonunda yardımcı olan bir faktör olmuştur. Bu bağlamda örgütün konjonktürel gelişmelere cevabını yeni roller benimseyerek verdiği görülmektedir. Örneğin söz konusu dönemde Milletler Topluluğu, Birleşik Krallık'ın ve Batı'nın Afrika'ya ulaşmasında önemli bir bağı teşkil etmiştir (Atlantic Council, 12 Ekim 2022). Dolayısıyla Afrika-Milletler Topluluğu arasında karşılıklı yapıcı bir ilişkiden bahsetmek mümkündür. Milletler Topluluğu'nun üyeliği sayesinde Afrika'nın siyasi ve ekonomik yönden gelişebileceği kaydedilmiştir (Srinivasan, 2005: 45).

Örgütün tarihe dayandığı; sömürgecilik kurumunu devletlerin egemen eşitliği kavramı üzerinden dostluk, güven ve işbirliği bağlarına dönüştürdüğünü dolayısıyla da Milletler Topluluğu'nun modern bir yapılanma ve kimliğe sahip olduğu öne sürülmektedir (Mckinnon, 2004: 403). Bunun dışında önemli liderlerin Milletler Topluluğu'nun dönüşümünde etkili olduğu görülmektedir. Örneğin Gana Lideri Nkrumah İngiliz memurlarının çalıştığı bir sekreteryaya yerine nötr bir Milletler Topluluğu Sekreteryası'nın kurulmasına ön ayak olmuştur (Mckinnon, 2004: 403). Ayrıca ırk ve imparatorluk arasındaki bağlantıya Afrikalı devletler karşı çıkmıştır (Dublow, 2017: 296). Böylelikle Milletler Topluluğu'nun daha kolay bir şekilde çok ırklı yapıya dönüştüğü söylenebilir çünkü Afrika ülkelerinde sömürgeciliğin tasfiyesiyle birlikte iktidarın el değiştirmesi, çok ırklı yapının Milletler Topluluğu'nun temel ilkesi haline gelmesine sebebiyet vermiştir (Srinivasan, 2005: 51).

Güney Afrika örneğinin bu noktada örgüt için kayda değer etkilerinin olduğunun altını çizmek gerekmektedir. Güney Afrika-Milletler Topluluğu ilişkisi, her iki taraf için de önem teşkil etmiş ve siyasetlerini belirleyici unsurlardan biri olmuştur. Saul Dubow'a göre 1910'da Güney Afrika'nın kurulması Milletler Topluluğu fikrinin doğmasına sebebiyet vermiştir (Dublow, 2017: 284). Dubow, bu noktada Jan Smuts'ın fikirlerinin yapıcı yönde rol oynadığını ve İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar örgütün dönüşmesinde etkili olduğunu kaydetmektedir (Dublow, 2017: 284). Dublow ayrıca yine Güney Afrika'nın tarihinde önemli bir rolü olan *Afrikaner* milliyetçi düşüncesinin liderlerinden J. B. M. Hertzog'a da önem vermekte ve 1926 tarihli Balfour Deklarasyonunun¹ ve Westminster Statüsü'nün²

¹ Söz konusu deklarasyona göre Britanya İmparatorluğu içindeki özerk toplulukların her biri eşit statüye sahip olup Kraliyet'e bağlıdır. İngiliz Milletler Topluluğu'nu oluşturmaktadır.

² Balfour Deklarasyonu'ndaki ilkeler Westminster Statüsü'nün girişi kısmında yer almaktadır. Söz konusu Statü'nün önemli özelliklerinden birisi taçın Milletler Topluluğu'nun sembolü olarak kabul edilmesidir.

oluşmasında kilit rolü olduğunu ifade etmektedir (Dublow, 2017: 284). Dolayısıyla Güney Afrika'nın Milletler Topluluğu ile ilişkileri, Topluluğun Afrika ile olan geçmiş ilişkilerini ve kıtanın örgütün dönüşümündeki yerinin anlaşılması açısından önem teşkil etmektedir.

Apartheid dönemi tüm tartışmalarıyla yine örgütü dönüştürmüş, üyeler arasındaki ilişkiyi oldukça etkilemiştir. Birleşik Krallık'ın ve Milletler Topluluğu'nun üyelerinin *apartheid*'a ve örgüt içindeki ırk sorunsalına yönelik görüş ve tutumlarına işaret etmektedir. Milletler Topluluğu'nun Güney Afrika ile bağlantılı bir diğer dönüşüm noktası da 1961'de Güney Afrika'nın örgütten ayrılması olmuştur. Her ne kadar Milletler Topluluğu'ndan ayrılrsa da Güney Afrika, yaptırım başlığında Topluluğu etkilemeyi sürdürmüştür. En önemli etkisi yeni üyeler ve eski üyeler arasında Güney Afrika'nın nasıl tanımlanması, nasıl tanıtılması ve bu ülkeye yönelik hangi politikaların izleneceği konusunda örgüt içinde farklı görüşlerin olmasıdır (Dublow, 2017: 284). Gerek Güney Afrika'ya *apartheid* rejiminden dolayı yaptırımların uygulanması gerek Güney Afrika'nın örgütten ayrılması yeni ve eski üyeler arasında *apartheid* anlaşmazlığının doğmasına neden olmuştur. Yeni üyeliklerin ırksal eşitliği vurgulaması önemlidir; o dönemde bu durum Milletler Topluluğu için yeni bir olguyu teşkil etmiştir (Holmes, 1962: 298). Böylelikle artık "Avrupalı olmayan üyeler" şeklinde değerlendirilme yapılmaya son verilmiştir. Dolayısıyla Milletler Topluluğu için bir ilk gerçekleşmiştir.

Apartheid'e karşı Milletler Topluluğu'nun özellikle de Afrikalı üyelerinin tutumları örgütün kimliğinin şekillenmesinde etkili olan faktörler arasında yer almaktadır. Gana lideri Nkrumah gibi isimler *apartheid*'a olan karşı tutumlarını dile getirmiştir öyle ki Gana 1961 yılında Güney Afrika'ya ilk yaptırım uygulayan ülkelerden biri olmuştur (Dublow, 2017: 298). Nyerere, Tanganika'nın Güney Afrika'nın Milletler Topluluğu üyesi olması durumunda örgüte katılmayacağını ifade etmiştir. Taylor, Nkrumah'ın her ne kadar pan-Afrikanizm retoriğine bağlı kalsa da ne Gana'nın ne de Nijerya'nın Güney Afrika'nın üyelikten çıkarılmasına ısrarcı olmadığını yazmıştır (Taylor, 2000: 58).

Milletler Topluluğu, *apartheid* ile mücadelede de önemli rol oynamıştır. Aynı zamanda Mandela'nın hapisten çıkarılmasında da etkili olmuştur. Özellikle 1970'li ve 1980'li yıllarda söz konusu tutum örgütün öne çıkmasına sebebiyet vermiştir (Onslow, 10.12.2013). Hükümet başkanları periyodik olarak toplanırken Anti-*Apartheid* Hareketi ile işbirliği içinde bulunmuştur. Milletler Topluluğu Yaptırım Komitesi, Milletler Topluluğu Güney Afrika Komitesi oluşturulmuştur. Özellikle Thatcher yönetimindeki Birleşik Krallık'ın ekonomik yaptırımların uygulanmasında etkili olmaya çalışmıştır. Onslow'a göre bu tip faaliyetler ve Mandela'nın politikaları, Milletler Topluluğu'na uyum ve kapsamlı bir kimlik getirmiştir (Onslow, 10.12.2013).

Afrika, 1994'den sonra diğer ifadeyle Güney Afrika'da *apartheid* rejiminin bitmesinden sonra Milletler Topluluğu üyeliğinden kazançlı çıkmıştır (Faseke, 2021: 22). Dubow, *apartheid*'ın etkisini, önemini örgütü değiştirmesine ve dönüştürmesine bağlamaktadır. Buna göre Milletler Topluluğu; kurumsallaşmış ırkçılık ve sömürge yönetimine olan tepkisini çok ırklı bir yapıya dönüşerek ve etik değerleri destekleyerek göstermiştir (Dublow, 2017: 284). Ayrıca *apartheid* sonrası Güney Afrika'nın yeni lideri Nelson Mandela'nın desteğine bir örgüt olarak ihtiyaç duymuştur ve bu doğrultuda kurumsal olarak çeşitli adımlar atmıştır. 1991'de gerçekleşen Harare toplantısında Mandela'ya gözlemci statüsü verilmiş ve karşılığında Mandela da Güney Afrika'nın Milletler Topluluğu'na döneceğine dair söz vermiştir (Taylor, 2000: 65). *Apartheid*'in bitmesi diğer ifadeyle 1994'de düzenlenen seçimler sonucunda Mandela'nın göreve gelmesiyle Güney Afrika Cumhuriyeti yeniden örgüte üye olmuş dolayısıyla yukarıda da ifade edildiği üzere Topluluğun yeniden bir dönüşüm geçirmesine sebebiyet vermiştir. Bu durum Dubow'a göre Milletler Topluluğu için bir zaferi teşkil etmektedir. (Dublow, 2017: 284).

1994 sonrasında da diğer ifadeyle *apartheid* sonrası rejimde de söz konusu etkinin devam ettiğini söylemek mümkündür. 1995'te Nijerya'da bazı muhaliflerin infaz edilmesi karşısında Mandela etkisiyle Nijerya'nın Milletler Topluluğu üyeliğinin askıya alınmasına sebebiyet vermiş ve aynı zamanda Milletler Topluluğu Bakanlar Hareket Grubu'nun (*Commonwealth Ministerial Action Group*) kurulmasında da etkili olmuştur (Onslow, 10.12.2013). Söz konusu kurum, askerî darbelere karşı mücadelenin yanında demokratik yönetime geçmeleri konusunda baskı yapmakla da görevli idi.

Bu kapsamda tetiklenen değişim ve dönüşüm dalgasıyla Milletler Topluluğu üyelerinin Harare Deklarasyonu'nda belirtilen ilkelere uymasına daha çok ağırlık vermiştir (Faseke, 2021: 26). Hukukun üstünlüğü, insan haklarını merkezine almayla tanımlanabilecek değişim ve dönüşüm dalgalarına Güney Afrika'da *apartheid* rejiminin düşmesini de eklemek mümkündür. Güney Afrika ve Rodezya başlıklarında Afrika üyelerinin tepkileri nedeniyle Milletler Topluluğu'nun geleceği tehdit altında olmuştur (Faseke, 2021: 23). Fakat 1994'de *apartheid*'in bitmesiyle Afrika ülkeleri ve Topluluk arasında yeni bir tip ilişki başlamıştır (Faseke, 2021: 23). Faseke, bahse konu ilişkide demokrasinin ve insan haklarına uyumun daha fazla öne çıkmaya başladığına dikkat çekmektedir (Faseke, 2021: 23). Artık yönetişime odaklanılmış ve gelişme/kalkınma örgütün yeni kriteri olarak belirlenmiştir (Faseke, 2021: 23). Diğer bir ifadeyle yeniliğin çerçevesinde iyi yönetişim, demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü ve eğitim Milletler Topluluğu'nun ana değerleri olmuştur (Faseke, 2021: 24).

Bu bağlamda örgütün bazı faaliyetleri örnek olarak verilebilir. Milletler Topluluğu tarafından yayımlanan çeşitli deklarasyonlarda Afrika'nın bağımsızlık ve demokrasi yönündeki deneyimleri etkili

olmuştur (Mckinnon, 2004: 404). 1979 tarihli Irkçılık ve Irksal Önyargıya Dair Lusaka Deklarasyonu ve 1991 tarihli Harare Deklarasyonu örnek olarak verilebilir. Özellikle Harare Deklarasyonu, Topluluğun başlıca değerlerini temsil etmesi açısından önemlidir. Bunun yanında Milletler Topluluğu'nun demokratik ilkelere ve ekonomik kalkınmaya öncelik vermesi Afrikalı üyeleri ile zaten ortak anlayışa sahip olduğunu göstermektedir.

Örgütün özellikle askerî ya da tek parti rejimleri altındaki ülkelerde demokratikleşmeye yönelik faaliyetlerin altı çizilebilir. Bu bağlamda Tanzanya, Zambiya, Mozambik, Kenya ve Ruanda'ya ilişkin örnekler öne çıkmıştır. Farklı zamanlarda örgüt bu ülkelerde çok partili seçimlerin düzenlenmesine yardımcı olmuştur (Faseke, 2021: 26). Bu bağlamda Milletler Topluluğu'nun en fazla üzerinde durduğu faaliyetin seçimlerde gözetmenlik olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin 2015 rakamlarına göre Milletler Topluluğu, çoğu Afrika'da olmak üzere 30'dan fazla ülkede 44'ten fazla seçimde gözetmenlik yapmıştır (Faseke, 2021: 26). Örgütün Afrika'daki faaliyetleri arasında kuvvetler ayrılığı prensibinin de uygulanmasına yönelik danışma ve işbirliği bulunmaktadır.

Seçim sisteminin reforme edilmesi, demokratik geçiş sürecinin sağlanması da Milletler Topluluğu'nun üyelerine yönelik yardım/destek araçları arasında yer almaktadır. 1991'den bu yana topluluğun 10'dan fazla Afrikalı üyesinde tek parti sisteminden çok partili sisteme geçilmiştir. Bu noktada Topluluk görevlilerinin gözlemci olarak çalıştığına ve seçimlerin düzenlenmesine yardım ettiğine dikkat çekilmiştir (Commonwealth Diplomacy in Africa: 3). Ayrıca çatışmanın önlenmesinde ve çözülmesinde de adımlar atmıştır. Sierra Leone, Lesotho, Uganda ve Gambiya bu bağlamda örgütün faaliyet gösterdiği ülkeler arasında yer almaktadır (Faseke, 2021: 26).

Milletler Topluluğu'na göre kıta ülkeleri refah düzeyini artırma süreçlerinde en fazla kalkınma yardımına ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla örgütün faaliyetleri incelendiğinde kalkınmaya dair yardımın en fazla Afrika ülkelerine gittiği görülmektedir (Faseke, 2021: 27).

Afrikalı üyeleri örgütü değiştirip dönüştürmektedir. Örneğin Afrika'dan ilk katılım olan Gana'nın üyeliği örgütün yeni bir konsepte sahip olmasında etkili bir rol oynamıştır (Holmes, 1962: 295). Örgüte göre Afrikalı üyelerin varlığı Topluluğu zenginleştirmekte ve Topluluğun uluslararası kapsayıcılığını artırmaktadır. Bu noktada Milletler Topluluğu, Afrika'nın zengin mirasının ve kültürel farklılığının altını çizmektedir (Mckinnon, 2004: 403). Afrika'nın varlığı, Mckinnon'a göre, örgüt için prestij ve moral unsuru olmuştur (Holmes, 1962: 296). Afrika'dan üyelerle çok ırklı, kıtalar arası niteliğe bürünerek gücünü artırmış; Doğu-Batı ve Kuzey-Güney arasında bir köprüyü teşkil etmiştir (Holmes, 1962: 296). Ayrıca Afrika'dan yeni üyelerin katılımı Milletler Topluluğu'nun "sınırlı üyelik" (Holmes, 1962: 297) kavramını/prensibini değiştirmiştir.

Önceden de belirtildiği üzere örgüt her değişim sürecinde sorgulanmış ve eleştirilmiştir. Afrikalı üyeler, bu sorgulanma ve eleştiri sürecinde örgütün verdiği cevabın şekillenmesinde etkili olmuş ve çeşitli roller üstlenmiştir. Örneğin 1960'lar ve 1970'lerde Milletler Topluluğu'nun kendine yeni bir var oluş nedeni bulması gerektiği tartışması öne çıkmıştır. Dekolonizasyon ve bağımsızlıktan sonraki sürecin gerek Birleşik Krallık, Milletler Topluluğu gerekse Afrika için kriz teşkil ettiği şeklinde yorumlar yapılmıştır (Srinivasan, 2005: 47). Gana ve Tanzanya'nın örgütten ayrılma tehdidi, örgütün Birleşik Krallık ile ilişkilerinin kesilmesinin gündeme gelmesi bu bağlamda örnek olarak verilebilir. Benzer yorum Güney Afrika'nın üyelikten çıkması, apartheid yönetiminin sona ererek örgüte yeniden üye olması örnekleri için de yapılabilir.

2.2 Kral III. Charles ve Milletler Topluluğu:

Birleşik Krallık Kraliyet Ailesi, Milletler Topluluğu'nu çıkarları ve özellikle de yurtdışındaki simbolizmi için önemli görmektedir. Dolayısıyla Kral III. Charles'ın da örgüte önem vermeyi sürdüreceği kuvvetle muhtemel gözükmektedir (Miller ve Harris, 03 Mayıs 2023). Charles'ın Mayıs 2023'te gerçekleşen taç giyme töreninde de Milletler Topluluğu'nun bayraklarının sergilenmesi ve liderlerinin törene katılması bu bağlamda kullanılabilir örneklerdendir.

Birleşik Krallık Monarşisi'nin Milletler Topluluğu ile ilişkisinin sorgulandığı III. Charles'ın tahtaki ilk günlerinde Kasım 2022'de Güney Afrika Cumhuriyeti lideri Cyril Ramaphosa'nın Birleşik Krallık ziyareti değerlendirilebilir. Bu ziyaret örgütün özellikle Afrika "ayağında" aradığı meşruluk cevabı olarak algılanmıştır ve benzer yorum Kral III. Charles'ın tahtı için de yapılabilir. Ticaret, yatırımın yanında Milletler Topluluğu'nun yeni bir yönelime sahip olmasına yönelik görüşmelerin yapılabileceği basında yer almıştır. Kral III. Charles, Ramaphosa'nın temasları esnasında hem Güney Afrika'nın hem de Milletler Topluluğu'nun her daim hayatının bir parçası olduğunu belirtmiştir (Gaulme, 2023: 2).

II. Elizabeth'in vefatı ile tahta Charles'ın geçmesi salt Birleşik Krallık'ın değil Milletler Topluluğu'nun üzerinde de bir takım soru işaretlerinin doğmasına neden olmuştur. Kral III. Charles'ın gerek Birleşik Krallık gerekse Milletler Topluluğu içindeki bağları koruyup koruyamacağı sorgulanmıştır. Bu noktadan hareketle Kral III. Charles'ın Milletler Topluluğu'nun başına geçmesiyle birlikte örgüte dair varoluşundan beri süregelen sorgulamalar ve eleştiriler artmıştır.

Gerek konjonktürel gerekse kişisel ve siyasi farklılıklarından ötürü Kraliçe II. Elizabeth'in sahip olduğu sorumluluk Kral Charles III ile kıyaslandığında oldukça farklıdır. Kral III. Charles, Kraliçe II. Elizabeth'in aksine gerek ulusal gerekse uluslararası siyasi konularda görüşlerini dile getirmekte;

Kraliyet Ailesi'nin Birleşik Krallık siyasetinin önemli teamüllerinden olan tacın tarafsız olmasının dışına belli ölçülerde çıkmaktadır. Örneğin Kraliçe, Britanya İmparatorluğu'nun sömürge tarihine ve köle ticaretine ilişkin herhangi bir yorumda bulunmazken Charles, Haziran 2022'de Ruanda'da Milletler Topluluğu üyelerine hitap ettiği konuşmasında ve 2023'teki Kenya temasları esnasında köle ticaretinden ve sömürgecilik kurumundan dolayı derin üzüntü duyduğunu kamuoyu ile paylaşmıştır. Milletler Topluluğu'nun barışın, refahın ve demokrasinin tesisini amaçladığını ama aynı zamanda tarihin en acı veren dönemini yaşadığını da eklemiştir. Charles, birlikte bir geleceğin inşaa edilmesi amaçlanıyorsa geçmişi açıklamada yeni yolların bulunması gerektiğini kaydetmiştir. Köleliğe yönelik benzer bir yorumu da 2018'de Gana'da yapmıştır. Transatlantik kölelik ilişkilerinde Birleşik Krallık'ın rolünü gaddarlık olarak nitelendirmiştir (IOL, 19 Eylül 2022). Köleliğin dünya üzerinde inkar edilemez derece büyük yara bıraktığını açıklamıştır. 2021'de Barbados'ta da aynı görüşlerini dile getirmiştir (New3man, 08 Mayıs 2023).

Milletler Topluluğu'nun monarşi vs. cumhuriyet tartışmasında da görüşlerini belirtmekten çekinmemektedir. Galler Prensi Charles; 2022'de yine Ruanda'da gerçekleştirdiği konuşmasında Topluluk üyelerinden Avustralya'nın, Yeni Zelanda'nın, Kanada'nın, Jamaika'nın cumhuriyete geçiş taleplerinden Birleşik Krallık'ın farkında olduğunu belirtmiştir. Monarşinin ya da cumhuriyetin talep edilerek seçilmesinin her üye ülkenin kendi kararı olduğunu da kaydetmiştir.

Sadece Birleşik Krallık kamuoyunda değil uluslararası kamuoyunda da ses getiren Ruanda göçmen anlaşmasına dair de görüşlerini paylaşmıştır. 2021'de Ruanda'yla sığınma talepleri bağlamında anlaşma çağrısında bulunmuştur. 135.3 milyon dolarlık bir anlaşmadan bahsedilmektedir.

Kral III. Charles yönetiminde Milletler Topluluğu'nun gündeminin değişmesi ihtimaller dahilindedir. Örneğin Tüzük'te küçük devletlerin, "az gelişmiş" ya da "gelişmekte olan" ülkelerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla çeşitli değişikliklere gidilebilir. Bu bağlamda Kral'ın 2023'te Milletler Topluluğu Günü'nde yaptığı konuşmasına değinilebilir. Örgütün olağandışı potansiyelinin olduğunu ifade ederken (The Guardian, 13 Mart 2023) vatandaşlarının hayatlarını daha iyi hale getirmek için Milletler Topluluğu'nun harekete geçmesinin bir zorunluluk teşkil ettiğini belirtmiştir. Kraliçe II. Elizabeth'in Topluluk ile gurur duyduğunu; örgüt bünyesindeki farklılığın kendisini teşvik ettiğini kaydetmiştir. Milletler Topluluğu'na verdiği bu ilk mesajında örgütün hayatında sürekli yer teşkil ettiğine dikkat çekmiştir (Gaulme, 2023: 2). Ayrıca Milletler Topluluğu'nun tüzüğünün örgütü yansıtan değerleri barındırdığını vurgulamıştır. Kral III. Charles'a göre barış ve adalet, tolerans, saygı ve dayanışma, çevrenin ve en hassas kesimlerin desteklenmesi söz konusu değerlerdir. Aynı zamanda örgütün çağın en acil sorunları ile mücadelede önemli bir rolü oynayabileceğine dikkat çekmiştir. Kral

III. Charles'a göre bu sorunlar iklim krizi, biyoçeşitlilik kaybı, gençlerin istihdamı ve eğitimi, dünya sağlığı ve ekonomik işbirliğidir (Gaulme, 2023: 2).

Kral III. Charles, özellikle iklim değişikliği olmak üzere uluslararası siyasetin çeşitli başlıklarında öne çıkabilmektedir. İklim değişikliği ile mücadeleye önem veren Charles örneğin 2020'de doğa, insanlık ve dünya için Marshall Planı'na benzer bir planın hazırlanması gerektiğini kaydetmiştir (CNBC, 01 Kasım 2021).

2021'de Birleşik Krallık'ın Glasgow kentinde düzenlenen Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Anlaşması 26. Taraflar Konferansı'na katılan Prens Charles, çevre sorunlarının çözümüne ve sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik çabaları kapsamında konuşma yapmıştır (Frangoul, 01 Kasım 2021). İklim krizi ile mücadeleye dair zamanın yakında dolacağına dikkat çekmiş iklim değişikliği ve biyoçeşitlilik kaybının varoluşa tehdit oluşturduğunu açıklamıştır. Dolayısıyla gerek Birleşik Krallık monarşisinin lideri olarak gerekse Milletler Topluluğu'nun lideri olarak örgüt kapsamında spesifik roller ve sorumluluklar üstlenebileceği düşünülmektedir.

Milletler Topluluğu'nun 2018 zirvesine bu bağlamda değinilebilir. Çünkü söz konusu zirvede iklim kriziyle mücadelede örgütün rol oynayabileceği ifade edilmiştir. Diğer bir ifadeyle iklim değişikliği Milletler Topluluğu'nun üst düzey zirvelerinde ele alınan konuların arasında bulunmaktadır. Farklı niteliklere ve özelliklere sahip üyelerin iklim değişikliği konusunda anlaşma ihtimalinin ileride iklim değişikliğine dair uluslararası zirvelerde yeni bir uluslararası anlaşmanın kabul edilmesine yol açacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla Milletler Topluluğu'nun uluslararası alandaki iklim değişikliği söylemine katkıda bulunduğu kaydedilmektedir (Commonwealth Diplomacy in Africa: 2014, s.2).

3. SONUÇ

Milletler Topluluğu, kuruluşundan bu yana değişen ve dönüşen bir örgüttür. Konjonktürün, liderliğin, üyeliklerin değişmesi ilgili süreçlerin oluşmasında öne çıkan nedenlerdendir. *Dominion*'lara eşit statü verilmesi, Hindistan ve Pakistan'ın üyeliği, Asya ve Afrika'da sömürgeciliğin tasfiyesi, bağımsızlığını kazanan bazı Afrika ülkelerinin Milletler Topluluğu üyesi olmayı tercih etmeleri, Güney Afrika'daki *apartheid* yönetimi ve sona ermesi, Soğuk Savaş'ın sona ermesi, Birleşik Krallık'ın Avrupa ile entegrasyonu, Brexit, çeşitli Frankofon Afrika devletlerinin örgüte üye olmaları tercih etmeleri Milletler Topluluğu'nun geçirdiği başlıca değişim/dönüşüm dalgalarıdır.

Afrikalı üyeleri, Milletler Topluluğu'nu dönüştürerek bu süreçte role sahip olmuştur. Bazı Frankofon Afrika devletlerinin Milletler Topluluğu'na üye olmayı tercih etmeleri gerek örgütün yeniden

bir değişim, dönüşüm sürecine girdiğini gerekse Afrikalı üyelerin söz konusu süreçte aktif rol oynadığını göstermektedir.

Mevcut dönemde ise Milletler Topluluğu'nun liderlik katında yaşanan değişim sebebiyle örgütün yeni bir değişim ve dönüşüm dalgasına girdiği ifade edilebilir. Kral III. Charles, siyasette nispeten aktif bir tutum takınmaktadır. Söz konusu tutuma örnek olarak iklim krizi konusunda aktif söylemleri ve ilgili faaliyetleri verilebilir. Diğer yandan Kral III. Charles'ın Afrika ülkelerine ve de özellikle Milletler Topluluğu'nun Afrikalı üyelerine yönelik tutumu dikkate alındığında Kral'ın ve Afrika üyelerinin önemi, farklılığı öne çıkmaktadır. Kral III. Charles, Birleşik Krallık'ın sömürge tarihi ve köle ticaretindeki rolü sebebiyle üzüntüsünü dile getirmektedir. Dolayısıyla örgüt ve Windsor ailesi nezdinde bir ilk gerçekleşmiştir. Bu tip yeniliklerin, Milletler Topluluğu'nun tarihinin incelendiğinde örgütte değişim ve dönüşümlere sebebiyet verdiği görülmektedir. Diğer bir ifadeyle Charles'ın tahta ve de Milletler Topluluğu liderliğine oturması örgüt için yeni bir dönemin başlangıcı olabilir. Afrika üyeleri ile ilişkilerde değişim yaşanabilir; ayrıca iklim değişikliği başta olmak üzere çeşitli uluslararası siyasi başlıklarda öne çıkan faaliyetlerde bulunabilir.

Milletler Topluluğu, kuruluşundan itibaren çeşitli eleştirilere ve sorgulamalara maruz kalmıştır. Bu tartışma ortamında örgütün etkinliği, geçerliliği ve rolü sorgulanmıştır. Kraliçe II. Elizabeth'in vefatının ardından örgütün etkinliğine ve güncelliğine yönelik tartışmalar gerek Birleşik Krallık kamuoyunda gerekse uluslararası kamuoyunda artmıştır. Örgütün siyasi ve kurumsal yapılarının dolayısıyla politikalarının sorunlu olageldiği, Milletler Topluluğu'nun ancak Kraliçe'nin liderliği ile faaliyetlerini sürdürebildiği iddia edilerek Kraliçe'nin yokluğunda örgütün dağılabileceği öne sürülmüştür.

Ayrıca örgütün siyaset sahnesine çıktığı günden bu yana eleştirilip sorgulanması da değişim, dönüşüm dalgasının yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Milletler Topluluğu'nun uluslararası ilişkilerdeki ve uluslararası toplumdaki rolü sorgulanmakta geçerliliği, etkinliği olmadığı savı ile eleştirilmektedir. Bu noktada Afrikalı üyelerinin örgütle olan ilişkisi dolayısıyla Afrikalı üyelerin varlığı önem teşkil etmektedir. Örneğin Asya da olduğu gibi Afrika'daki dekolonizasyon Milletler Topluluğu'nun sınavı olmuş dolayısıyla kendini yeni koşullara göre ayarladığı ve dönüştüğü bir dönem olmuştur. Aynı zamanda örgüte karşı getirilen eleştirilere ve örgüte karşı yapılan sorgulamalara cevap niteliğindedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası yeni üyeliklerinin yanında Afrika'da sömürgeciliğin tasfiyesi döneminin tamamlanması da Milletler Topluluğu'nu değiştiren bir gelişme olmuştur. Fakat bu dönüşüm kolay olmamayı; beraberinde tartışmaları getirmiştir. Eski sömürgelerin üye olarak kabul edilmeleri tartışma yaratmış; söz konusu yeni üyelikler sebebiyle Milletler Topluluğu'nun ne yöne doğru gittiği sorgulanabilmiştir. Güney Afrika-*apartheid* ikilemi de örgütü etkilemiştir. Mevcut dönemde de eski

Fransız sömürgelerinin Milletler Topluluğu'na üye olmayı tercih etmeleri örgütün yeni bir dönüşüm dalgası içinde olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifadeyle çeşitli dönüşüm dalgalarında Afrika'nın rolü bulunmaktadır. Örgüt ve Afrika arasında karşılıklı yapıcı bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Ruanda gibi Frankofon ülkelerin Milletler Topluluğu'na üye olması Afrika'daki bazı ülkelerin örgüte atfettiği değeri göstermektedir. Dolayısıyla Milletler Topluluğu'ndan Afrika ülkeleri nezdinde giderek daha fazla adımın, açılımın ve işbirliğinin beklendiğini söylemek mümkündür. Söz konusu beklenti aynı zamanda Milletler Topluluğu'nu dönüştürecek dalganın devam etmesini de sağlayabilir.

Bunun yanında Milletler Topluluğu, Afrika Birliği gibi Afrika aktörlerinin insan haklarının korunması ve uygulanması, anayasal olmayan yollardan yönetimin değişmesi çeşitli başlıklarının kıta siyaseti, istikrarı ve barışı için ne kadar önem teşkil ettiğinin farkındadır.

Güney Afrika'daki *apartheid* yönetiminin sona ermesindeki sürecin de gösterdiği üzere sahip olduğu ve benimsediği değerler ve ilkeler kapsamında Milletler Topluluğu, Afrikalı üyelerini geliştirmeye ve Afrikalı üyelerine yardım etmeye çalışmıştır. Zaten Milletler Topluluğu'nun üyesi olmak ve bu üyeliği sürdürmek için örgütün temel değer ve prensiplerinin kabul edilmesi gerektiğinin altı çizilmektedir. Söz konusu değerler demokrasinin benimsenmesi, siyasi tolerans ve hesap verebilirlik olarak açıklanmıştır (Commonwealth Diplomacy in Africa: 3). Seçimlerin meşru olmayan yollardan ertelenmesi, insan hakları ihlalleri ve hükümetlerin anayasal olmayan yollardan değişmesi Milletler Topluluğu'nun ilkelerinin ihlali olarak kabul edilmektedir (Commonwealth Diplomacy in Africa: 3).

2022 ve 2023 yılında kıtanın bazı ülkelerinde gerçekleşen darbeler, Milletler Topluluğu'nun adil, şeffaf ve özgür seçim düzenlemesi gibi faaliyetlerinin Afrika siyasetinin temel istikrarsızlık noktalarının farkında olduğunu ve dolayısıyla örgütün etkinliğinin, verimliliğinin sınanmasında ve kanıt oluşturulmasında Afrika'nın ve örgütün Afrikalı üyelerinin rolü olduğunu göstermektedir.

Gerek geçmişte gerekse bugünkü tartışmalar Milletler Topluluğu'nun farklı, tartışmaya ve yoruma açık bir örgüt olduğunu göstermektedir. Hiçbir zaman "süper güç statüsüne aday bir örgüt olarak bakılmadığı" da ifade edilmektedir (Srinivasan, 2005: 44). Fakat Afrikalı üyelerinin varlığı ve Afrika'dan potansiyel yeni üyelikler Milletler Topluluğu'nun kıta için etkili bir örgüt olarak algılandığını ve Afrikalı örgütlerin bu bağlamda siyasi adım attığını göstermektedir.

KAYNAKÇA

AEFJN. (2022) Africa and Commonwealth.

Atlantic Council (2022) "Before moving forward, King Charles III must adhere to the Commonwealth's past with Africa".

Commonwealth Diplomacy in Africa: A Case for Trusted Partnership and Soft Power. (2014), https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/field/field_document/20140520CommonwealthDiplomacyAfrica.pdf, (12.04.2023)

Dublow, S. (2017) “The Commonwealth and South Africa: From Smuts to Mandela”, *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, 45 (2), 284-314.

Faseke, M. (2021) “Africa and the Commonwealth: What Relationship Since 1994?”, *Asian Research Journal of Arts & Social Sciences*, 14 (2), 22-32.

Frangoul, A. (2021) “Prince Charles Calls for War like Footing in Speech Pivotal COP26 Climate Change Summit”, <https://www.cnbc.com/2021/11/01/prince-charles-calls-for-war-like-footing-in-speech-at-cop26.html>, (06.05.2023).

Gaulme, F. (2023) “Le Royaume-Uni de Charles III et l’Afrique: Une Tentation de repli”, *Centre Afrique Subsaharienne*.

Henshaw, P. (1994) “South Africa and the Commonwealth: Return of the Prodigal?”, *International Update*. 1-3.

Holmes, J. (1962) “The Impact on the Commonwealth of the Emergence of Africa”, *International Organization*, 16 (2), 291-302.

Kana, L. N. V. (2022) “Colonization and Abuse Stain Elizabeth II’s in Africa”, <https://www.africanews.com/2022/09/15/colonisation-and-abuse-stain-elizabeth-iis-memory-in-africa/>, (04.03.2023).

Mckinnon, D. (2004) “After Abuja: Africa and the Commonwealth”, *The Round Table*. 93 (375), 403-409.

Millar, W. (2022) “King Charles III Coronation: Which Commonwealth Countries are Thinking Becoming a Republic?”, <https://www.edinburghnews.scotsman.com/read-this/commonwealth-queen-king-charles-3840160>, (23.04.2023).

Miller, M. C. ve Harris, C. (2023) “Is the Commonwealth Under King Charles III Still Relevant?”, <https://www.cfr.org/blog/commonwealth-under-king-charles-iii-still-relevant>, (11.05.2023).

Onslow, S. (2013) “Nelson Mandela Left his Mark on the Commonwealth”, <https://blogs.lse.ac.uk/africaatlse/2013/12/10/nelson-mandela-left-his-mark-on-the-commonwealth/>, (10.05.2023).

Penler, A. (2022) “Royal Soft Power: The British Royal Family as Public Diplomats”, <https://blogs.lse.ac.uk/lseih/2022/06/30/royal-soft-power-the-british-royal-family-as-public-diplomats/>, (30.04.2023).

Taylor, I. (2000).“ Legitimation and de-legitimation within a multilateral organization: South Africa and the Commonwealth”, *South African Journal of Political Studies*, 27:1, 51-72.